

RADOVI
Zavoda za znanstveni rad
HAZU Varaždin

UDK 94:640.43(497.523Varaždin)
Izvorni znanstveni članak
Original Scientific Paper

ALKA J. M. HORVAT
Zagreb / Varaždin
ajmhorvat68@gmail.com

Primljeno: 18. 04. 2023.
Prihvaćeno: 27. 11. 2023.
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/mwo1vcr1ey>

DVJESTO GODINA PRVOG SPOMENA IMENA VARAŽDINSKE GOSTIONICE I SVRATIŠTA "ZUM WILDEN MANN" ILI "K DIVLJEM ČOVJeku"

Ovo istraživanje je provedeno i rad napisan da bi se povijest poznate gostionice i svratišta, kasnijeg prvog pravog hotela u Varaždinu, njezinih vlasnika i zakupaca, otela zaboravu.

Povijest gostionica sa svratištima u Varaždinu seže daleko u prošlost grada. Međutim Varaždin je dugi niz godina imao samo jedan pravi hotel koji je sagrađen 1892., a nastavio je tradiciju svratišta i gostionice "Zum wilden Man" ili „K divljem čovjeku“ koje je stajalo od 1816. na istoj katastarskoj čestici. Mijenjajući u 20. stoljeću nekoliko puta ime, hotel je i danas na istoj lokaciji i nakon kraćih prekida opet posluje. Kroz dvjestogodišnju burnu povijest gostionice i svratišta kasnijeg hotela, do današnjih dana, promijenilo se četrnaest gostioničara, što vlasnika, što zakupaca, a najdulje, skoro 50 godina, vlasništvo "K divljem čovjeku" bilo je u obitelji Zagursky.

Ključne riječi: gostionica; svratište i hotel "Zum wilden Mann" u Varaždinu; 200-godišnja povijest; vlasnici i zakupci.

1. UVOD

Varaždin je po svom položaju na raskrižju cestovnih pravaca za Beč, Budimpeštu i Zagreb te od 1886. godine povezan prugom sa Zagrebom i Čakovcem, po svojoj političkoj i trgovačkoj povijesti kao grad obrtnika i trgovaca već od davnina imao

potrebu za smještajem i prehranom putnika koji su dolazili u grad. Najstariji podatak o postojanju gostionice u Varaždinu bilježi Adolf Wissert koji piše da je postojala „(...) u doba pred velikim požarom najveća gostionica u Varaždinu, zvana “K crnom orlu“, a posjedovao ju je neki Geisleger“¹ Još niz gostionica i svratišta spominju se u Varaždinu, ali do izgradnje prvog pravog hotela pod imenom “Zum wilden Mann“, Varaždin je morao čekati 1892. godinu.

Čitajući varaždinske novine izašle u posljednjih 60 godina, nailazi se na članke koji spominju povijest varaždinskih gostionica, kavana, pivnica i svratišta. Gotovo redovito tu se spominje i “Zum wilden Mann“ (“K divljem čovjeku“ ili „K divljaku“).²

Tako nepoznati autor piše 1953. u Varaždinskim vijestima o četrdeset godina restauracije hotela “Istra“ spomenuvši da je “zgrada podignuta već ranije, a gostiona se zvala ,Divljem čovjeku“³. Krešimir Filić u *Varaždinskim vijestima* piše “Stare varaždinske kavane“⁴; Boris Ratković piše varaždinska “Svratišta i kavane“⁵; ŽB (dostupni samo inicijali) spominje također “K divljem čovjeku“ u članku povodom 40-godišnjice Ugostiteljske radne organizacije Varaždin,⁶ Miroslav Klemm piše “Divljak iz 19. stoljeća“⁷; Josip Novak piše na eVaražin.hr da su “Varaždinci nekad na cugu išli ,K divljem čovjeku' ili u ,Herrenkeller'“⁸. Međutim svi ti novinski prikazi su šturi, a ponekad nisu ni točni.

POVIJEST GOSTIONICE I SVRATIŠTA “ZUM WILDEN MANN“ OD 1816. DO 1945. GODINE

U 2016. navršeno je 200 godina od prvoga pisanog spomena imena varaždinske gostionice i svratišta “Zum wilden Mann“ ili “K divljem čovjeku“. Ime gostionice se

¹ Adolf WISSERT, “Bilješke o nekim varaždinskim kućama“, u: *Spomenica Varaždinskog muzeja 1925.-1935.*, Varaždin 1935., str. 37.

² Tijekom godina ime gostionice, svratišta i kasnije hotela različito je pisano: njemački - “Zum wilden Mann“, “Wilden Mann“ i hrvatski - “Divjaku“, “Divljaku“, “K divjem čovjeku“, “K divljem čovjeku).

³ “Četrdeset godina restauracije hotela Istra“, *Varaždinske vijesti*, Varaždin, broj 362 od 12. veljače 1953., str. 2.

⁴ Krešimir FILIĆ, “Stare varaždinske kavane“, *Varaždinske vijesti*, Varaždin, broj 3 od 27. siječnja 1968, str. 9.

⁵ Boris RATKOVIĆ, “Svratišta i kavane“, *Varaždinske vijesti*, Varaždin, broj 45 od 14. studenoga. 1985., str. 6.

⁶ ŽB, “Od samostalnih radnji do poduzeća“, *Varaždinske vijesti*, Varaždin, broj 45 od 13. studenoga 1986., str. 5.

⁷ Miroslav KLEMM, “Divljak iz 19. stoljeća“, *Varaždinske vijesti*, Varaždin, broj 22 od 7. lipnja 1990., str. 6.

⁸ Josip NOVAK, “Varaždinci su nekad na cugu išli K divljem čovjeku ili u Herrenkeller“, *eVaraždin.hr* od 24. 5. 2014., <http://evaraždin.hr/index.php/component/content/article/32-aktualno/kolumne/325-varazdinci-nekad-na-cugu-isli-k-divljem-covjeku-ili-u-herrenkeller> (kolovoz 2015).

nalazi na cimeru uz godinu 1816. (slika 1), što se čuva u Gradskom muzeju u Varaždinu (dalje GMV) u Cehovskoj zbirci.⁹ Na cimeru piše "K' Divljem čovjeku" na gornjem rubu i "18 Zum Wilden Man 16" u donjem dijelu s likom divljaka u sredini. Interesantno, "Man" je napisano s jednim "n". Gostionica, i svratište, se nalazila na današnjoj katastarskoj čestici 1465/1, upisanoj u k. o. Varaždin, na jugozapadnom uglu raskrižja današnjih ulica Kukuljevićeve i Šenoine (Kukuljevićeva, kbr. 6 /Šenoina, kbr. 3). U 19. stoljeću Kukuljevićeva ulica nosi naziv Dravska te je adresa prvo bila Dravska kbr. 26, a kasnije kbr. 6. Šenoina ulica u 19. stoljeću nosi naziv Mesnička, što se sve vidi iz katastarskog plana Antona Kisswettera nastalog 1860.¹⁰

Slika 1. Cimer gostionice "K divljem čovjeku" – i godina 1816.
(GMV, fotografija Zvonimir Ferina).

Podatci o vlasništvu te čestice sežu u početak 18. stoljeća. Adolf Wissert piše: "U zagrebačkoj Sveučilišnoj biblioteci nalazi se obiteljska kronika grofova Patačić. U njoj se spominje da je Balthazar barun Patačić dao sebi sagraditi kuću u Varaždinu. Balthazar je umro 1719. godine. Kuća je bila još u posjedu porodice kada je kronika pisana (g.a 1743.), ali uz tu bilješku unesena je kasnije drugom rukom primjedba, da su tu kuću prodali grofu Oršiću (...). O položaju objekta navodi fašija (*Prothocollum fassiones*) samo to, da mu je na istok gradski bedem, na sjever i zapad ulice, na jug zemljište Fabricijevo. Iz popisa saznajemo, da je Oršićeva kuća imala na zapadu 'plateolam studiosorum' (studentska ulica). (...) God. 1788. nema više grof Oršić kuće u unutarnjem gradu; valjda je ova za velikog požara postradala. Ne znamo tko je na

⁹ Gradski muzej Varaždin (dalje GMV), inv. br. KPO 784.

¹⁰ Mirela SLUKAN ALTIĆ, "Povijesni atlas gradova", V. svezak, „Varaždin“, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Državni arhiv Varaždin, Varaždin 2009., str. 282-283.

njenom mjestu sagradio novu, jer ona, koju pamti starija generacija u Varaždinu, a stajala je na mjestu današnjeg hotela, nije sigurno imala ništa zajedničkog s nekadašnjim domom Baltazara Patačića¹¹. U radu A. Wisserta nalazi se i mapa „*Stari i novi Varaždin*“ koju je izradio Ante Šambarek građevinski tehnički pristav 1935. godine, a tamnije su označene važnije zgrade građene do početka 19. stoljeća. Tu se vidi da je tada zgrada bila uvučena od Dravske ulice u vrt.

Ivy Lentić Kugli navodi u knjizi *Zgrade varaždinske povijesne jezgre* pod: *Vlasnici*,¹² da je „(...) obitelj Oršić početkom 18. stoljeća“ pa do „poslije 1776. vlasnik parcele i kuće, od 1789. do 1812. vlasnik kuće je S. D. Balthazar Bedekovich, a 1812. do 1813. Haeredes D. Bedekovich Balthazar“. Nasljednici Bedekovića 1813. prodaju kuću.¹³ Zgradu kupuje Josephus Stimler, diversitor (gostioničar).¹⁴ Stimler vjerojatno tek godine 1816. otvara gostionicu i naziva je “K' divljem čovjeku“ ili “Zum Wilden Man“ iako je tu gostionica mogla postojati i prije jer Marija Mirković u svojem radu govori u vezi s rušenjem bedema Varaždina i zatrpavanjem grabišta koje je započeto 1807. godine i odvijalo se postepeno: “Dok je slika vanjskog dijela grabišta bila ujednačena sa već spomenutim tokom ulica i mnogim do danas sačuvanim objektima, unutarnji dio grada nakon uklanjanja zida morao je djelovati ogoljelo, okrenut prema nastalom prostoru sporednim gospodarskim zgradama te zidovima dvorišta i vrtova. Ilustrativan primjer za to je mala arhitektonska grupacija omeđena Pavlinskim trgom, Studentskom ulicom, Dravskom ulicom i dijelom istočnog zida. Na tom prostoru se nalaze svega dva objekta, gostiona na sjeveru okrenuta prema vrtu u Dravskoj ulici i manja stambena jedinica na jugu s glavnom fasadom uz Pavlinski trg i dugim otvorenim trijemom na zapadnoj strani kuće“.¹⁵

Gostionica postoji i radi 1827. godine jer Ladislav Ebner navodi u “*Gasthöfe und Wirthshäuser*“: “U unutrašnjem gradu nalazi se gostionica “K divljem čovjeku“ u blizini Vijećnice (...) koja se zbog svojih prostorija kao i zbog svog unutrašnjeg uređenja preporučuje (...)“.¹⁶ Gostionica postoji i radi oko godine 1829., a tada postoji i svratište jer Stjepan pl. Platzer 1929. u podlistku “*Varaždin prije 100 godina*“ u *Narodnom jedinstvu* navodi: “Svratišta i gostionica bilo je dovoljno, naravno ne sa

¹¹ A. WISSERT, Bilješke o nekim varaždinskim kućama, 39-40.

¹² Ivy LENTIĆ KUGLI, *Zgrade varaždinske povijesne jezgre*, Naklada Ljevak, Zagreb 2001., str. 90 i 140.

¹³ Ivy LENTIĆ KUGLI, “Svratište i gostionica „K divljem čovjeku“, u: Prilog istraživanju varaždinskih svratišta, gostionica i kavana u 18. i u prvoj polovini 19. stoljeća, *Godišnjak gradskog muzeja u Varaždinu*, Varaždin 1975., broj 5, str. 53-65.

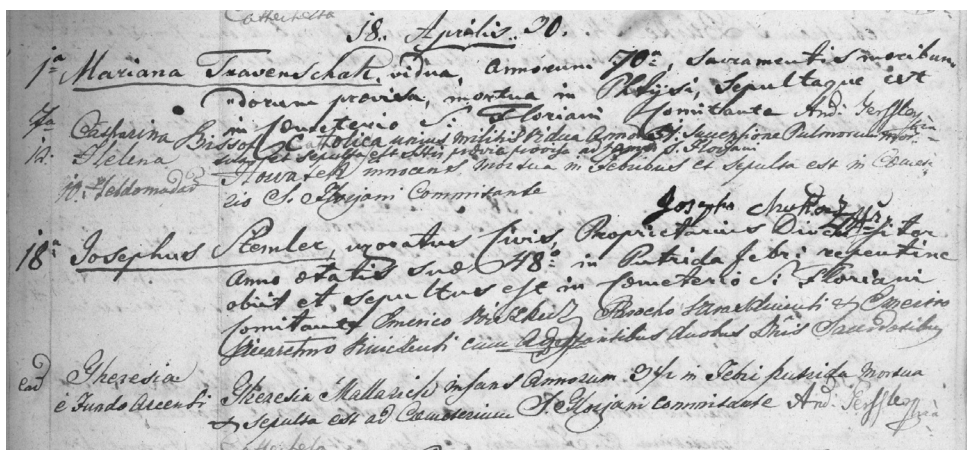
¹⁴ Dokument Hrvatskog Državnog arhiva u Varaždinu (dalje HR-DAVŽ), *Prothocollum fassiones* (dalje PF) Poglavarstva Slobodnog i Kraljevskog grada Varaždina 1804.-1815., str. 559-560.

¹⁵ Marija MIRKOVIĆ, “O spajanju unutarnje varoši i gradskih predgrađa u Varaždinu“, u: *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, Varaždin 1962.–1963., broj 2-3, str. 49-50.

¹⁶ Ladislaus EBNER, *Historisch statistisch topografische Beschreibung der königl. Freystadt Varasdin*, J. Sangilla, Varasdin 1827., str. 191.

današnjim komforom. U središtu grada bila su svratišta ‚K zlatnom orlu‘ i ‚K divljem čovjeku‘ (...);¹⁷ ali ne navodi vlasnika kao ni Ladislav Ebner.

Stimmler (prema I. Lentić Kugli)¹⁸ posjeduje gostionicu i zgradu do 1830. kad umire u dobi od 48 godina.¹⁹ Interesantno je da prezime prema zapisu u Matici umrlih (Matična knjiga umrlih, dalje MKU) župe sv. Nikole u Varaždinu je Stemler (slika 2). Bilo bi vrlo nevjerojatno da postoji još jedan diversitor Josephus, prezimena tako sličnoga, koji umire 1830. godine, a Varaždin ima tada samo nekoliko tisuća stanovnika. Isto prezime, Stemler, vidi se u zapisu Prothocollum fassiones iz 1833. o kupoprodaji gostionice i posjeda (slika 3).²⁰

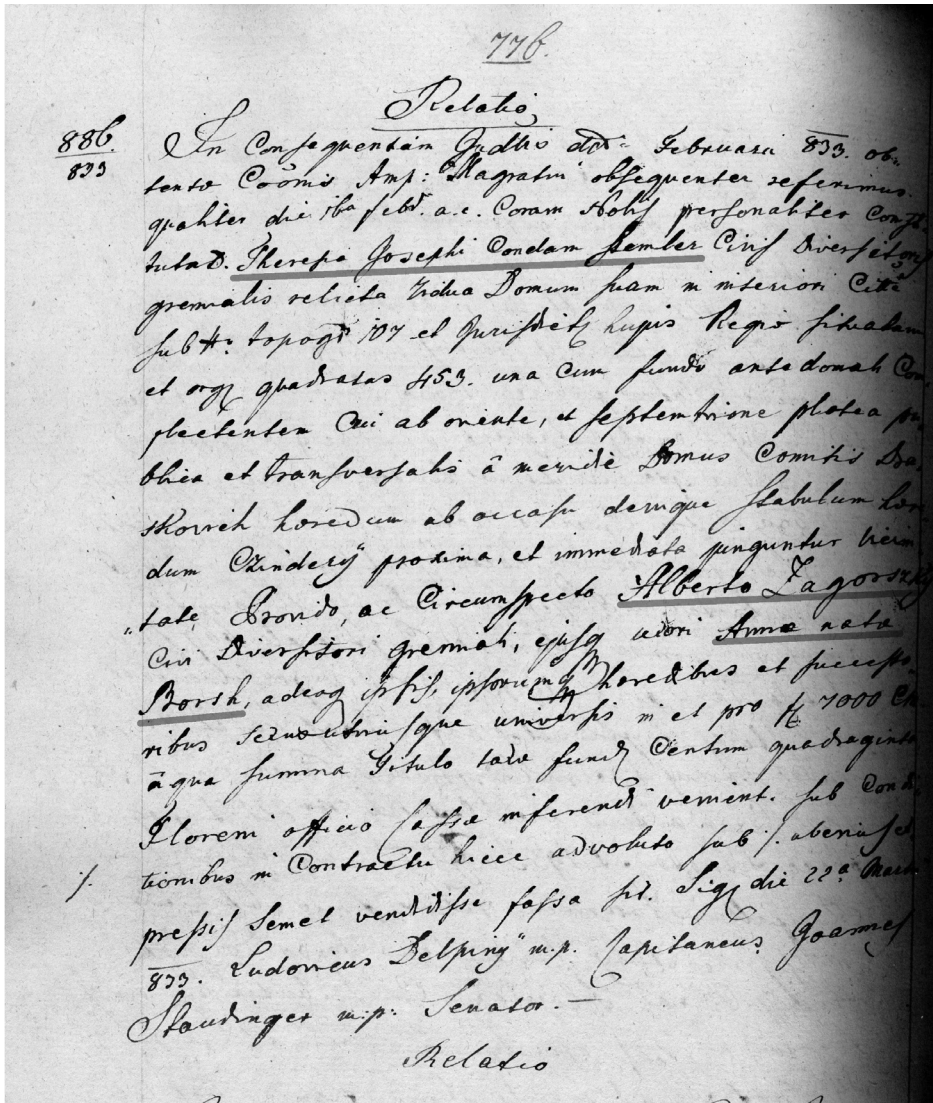
Slika 2. Stranica MKU župe sv. Nikole u Varaždinu 1829.-1847., Svezak III, str. 33, gdje se vidi da je Josephus Stemler Proprietarius Diversitor¹⁹. (DAVŽ)

¹⁷ Stjepan pl. PLATZER, "Podlistak, Varaždin prije 100 godina", *Narodno jedinstvo*, Varaždin, broj 2 od 10. 1. 1929., str. 2.

¹⁸ Ivy Lentić Kugli piše Stimmler i Stimler [bilješka 12 i 13]. Stimler bi se moglo pročitati u kupoprodajnom ugovoru iz 1813. [bilješka 14], međutim u MKU [bilješka 19] i kopoprodajnom ugovoru iz 1833. [bilješka 20] to prezime je Stemler.

¹⁹ Josephus Stemler, Proprietarius Diversitor, 18. travnja 1830., HR-DAVŽ, *Matična knjiga umrlih* (dalje MKU), Župa sv. Nikola u Varaždinu 1829.-1847., Svezak III, str. 33.

²⁰ U kupoprodajnom ugovoru iz 1833. piše: Theresa Josephi Quondam Stemler – Tereza pokojnoga Josipa Stemlera. HR-DAVŽ, Poglavarstvo Slobodnog i Kraljevskog grada Varaždina PF 1822.-1834., 22. ožujak 1833., str. 776.

Slika 3. Prothocollum fassiones, Relatio o kupoprodaji 1833.20 (detalj, DAVŽ).²⁰

Nakon smrti Josipa (Josephus) Stemlera svratište vodi njegova udovica Tereza (Theresa) Stemler. Ona prodaje gostionicu i pripadajući posjed 1833. godine, a kupuju Albert Zagorsky (Albertus Zagorszky, u kasnijim zapisima uvijek Zagursky ili eventualno Zagurski), diversitor, i Ana (Anna) rođena Borsh (slika 3).²¹

²¹ HR-DAVŽ, PF 1822.-1834., 22. ožujak 1833., str. 776.

Ivy Lentić Kugli navodi: "Novi vlasnik bio je podrijetlom Hrvat, a varaždinskim je građaninom postao 4. siječnja 1830."²² Međutim Julije Janković i Mijo Vuković u *Povijesti prvog hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu* spominju da je Zagursky došao iz Galicije oko 1815. godine²³ A. Wissert u bilješkama o nekim kućama u Varaždinu piše: "Na gradskom planu od Matija Jurinića iz god. 1835. ubilježeno je, da tamo posjeduje kuću neki Zagursky. Valjda je tu već onda bila gostionica 'K divljem čovjeku', koja je još dugo ostala u posjedu te porodice."²⁴

Prema I. Lentić Kugli u knjizi "Zgrade varaždinske povijesne jezgre" vlasnik gostionice i svratišta je „1851. i dalje Albertus Zagursky“, "a 1911. gostionicu kupuje Luka Novak"²⁵ I. Lentić Kugli također piše: „U prvoj polovini 19. stoljeća bilo je ovo svratište jedno od najboljih tada u Varaždinu. Početkom 20. stoljeća, tj. 1911., kupio ga je Varaždinac Novak. (...) Novi vlasnik poruši staru zgradu unutar bašče i dade izgraditi današnju jednokatnu uglovnicu čija se pročelja protežu duž Kukuljevićeve i Šenoine ulice“²⁶ Ovaj podatak I. Lentić-Kugli o godini i tko je dao izgraditi uglovnicu hotela međutim nije točan, jer između 1851. i 1912., gostionici i svratištu, kasnijem hotelu, neprestano se mijenjaju vlasnici ili zakupci, naročito nakon 1866. godine. Najmanje se 12 gostioničara, ili osam vlasnika i četiri zakupca, promijenilo od godine 1851. do 1912., o čemu nema podataka u radovima o gostionicama i svratištima objavljenim u stručnim časopisima i zbornicima. Ako se spominju vlasnici onda se spominju uglavnom Stemler, Zagursky i Novak.

Adolf Zagursky, ili Zagurski kako u nekim dokumentima piše, vodi gostionicu do kraja života.²⁷ Nakon njegove smrti (1854.) gostionicu i svratište vodi njegova udovica Ana uz pomoć djece, Anke (Ane), Amalije, Regine i Vinka. Udova Zagursky napušta vođenje gostionice 1866. dajući ju u zakup drugomu gostioničaru.²⁸ Zakupac je Franc (Franz) Pichler koji u zagrebačkoj litografskoj radionici Julija Hühna daje tiskati jelovnik. Jelovnik (slika 4) se čuva u stalnom postavu Muzeja grada Zagreba (dalje MGZ).²⁹ Kako je Ana Zagursky dala gostionicu u zakup 1866. jelovnik je nastao

²² I. LENTIĆ-KUGLI, *Svratište i gostionica "K divljem čovjeku"*, 55.

²³ Julije JANKOVIĆ, Mijo VUKOVIĆ, "Povijest prvog hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu od početka do 1. siječnja 1925. godine", u: *Zbornik hrvatskog vatrogastva, Prvi hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor u Varaždinu kolijevka hrvatskog vatrogastva 1864. – 1994.*, DVD Prvi. hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor u Varaždinu i Hrvatska vatrogasna zajednica, Varaždin 1994., str. 153-154.

²⁴ A. WISSERT, *Bilješke o nekim varaždinskim kućama*, 40.

²⁵ I. LENTIĆ KUGLI, *Zgrade varaždinske povijesne jezgre*, 90.

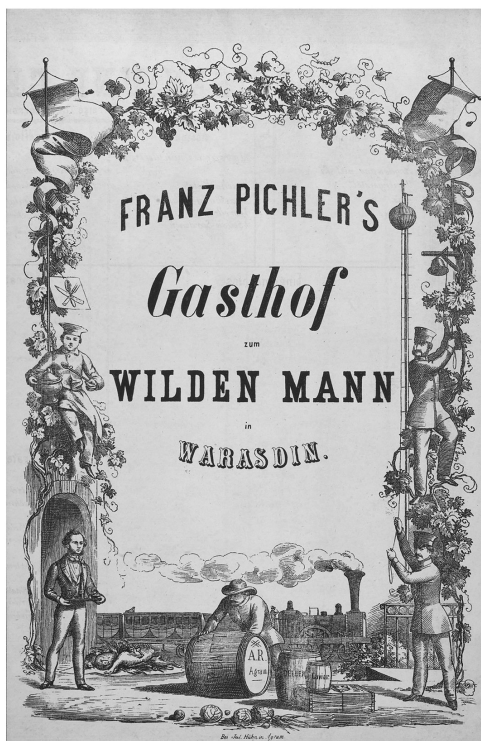
²⁶ I. LENTIĆ-KUGLI, *Svratište i gostionica "K divljem čovjeku"*, 55.

²⁷ Albert Zagursky. *ostariast*, 4. 7. 1854., MKU Župa sv. Nikole u Varaždinu 1853.-1882., str. 153.

²⁸ J. JANKOVIĆ, M. VUKOVIĆ, *Povijest prvog hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu od početka do 1. siječnja 1925. godine*, 153-154.

²⁹ MGZ, Franz Pichler's Gasthof zum wilden Mann Warasdin, *Stalni postav Muzeja Grada Zagreba*, litografija iz radionice Julijusa Hühna, oko 1860., inv. br. MGZ-62273, 4 stranice.

najranije te godine. Pichler ima svratište i gostionicu u zakupu do 1880. godine. Ana Zagursky umire 1878.,³⁰ a nasljednici prodaju gostionicu u studenom 1880. godine.³¹ Franc Pichler odlazi u Koprivnicu i potkraj 19. stoljeća (oko 1890.) i na početku 20-oga tamo je vlasnik hotela “K caru austrijskome”.³²

WEIN-TARIF					
Tischwein.	fl.	kr.	Rhein-Weine.	fl.	kr.
			<i>Hochheimer roth</i>		
			<i>Johannisberger</i>		
			Ausbruch.		
<i>Ungarischer in Bout.</i>			<i>Poser-kleine Bouteille</i>		
<i>Stander-die-grosse Bouteille</i>			<i>Oschenburger</i>		
" <i>kleine</i>			<i>Menacher</i>		
<i>Ofner die-grosse</i>			<i>Malaga</i>		
" <i>kleine</i>			<i>Cognac</i>		
			<i>Madera</i>		
			Champagner.		
<i>Oesterreicher u. Steirischer Wein.</i>			<i>Requason</i>		
<i>Weidinger die-grosse Bouteille</i>			<i>Sillery grand-mousse</i>		
" <i>kleine</i>			<i>Stegarscher</i>		
<i>Maisberger die-grosse</i>			<i>Schwarzwasser ungar.</i>		
" <i>kleine</i>					
<i>Valauer die-grosse</i>					
" <i>kleine</i>					
<i>Luttenberger die-grosse</i>					
" <i>kleine</i>					
			Bier.		
			<i>Lager</i>		
			<i>Märzen</i>		
			<i>Klein-Schwabacher</i>		

³⁰ Ana Zagursky, 15. 2. 1878., MKU Župa Sv. Nikola u Varaždinu 1878.-1891., str. 2, red.br. 13.

³¹ Zemljišnoknjižni odjel Varaždin, "Katastarska občina Varaždin, Gruntovni uložak 97, A Posjedovnica, B Vlasnički list, Upisi vlastništva", Povijesni izvadak 1854.-1994.

³² D. F., „Hotel “K caru“ 1890. godine“, *Glas Podravine*, Koprivnica, broj 6 od 9. veljače 1979., str. 7.

SPEISEN-UND GETRÄNKE-TARIF.									
Preise in österreichischer Währung.									
Suppe.	kr.	Assiellen.	kr.	Rindfleisch.	kr.	Gemüse.	kr.	Fische.	kr.
<i>Olvo</i>		<i>Mayonnaise von Gelfügel</i>		<i>mit Sauce</i>		<i>Kraut</i>		<i>1 Stück Forelle</i>	
<i>Brodsuppe mit Ei</i>		<i>Fisch</i>		<i>„ Essighren oder rote Hüben</i>		<i>Kohl</i>		<i>Buchen mit Limone</i>	
<i>Vlmbergerstel</i>		<i>Hasche-Pastete</i>		<i>„ Gurkensalat oder kl. Gurken</i>		<i>Rüben</i>		<i>„ Nise</i>	
<i>Reis</i>		<i>Wraszburger-Pastete</i>		<i>„ Erdäpfelsalat</i>		<i>Spinat</i>		<i>Karpf-gebäcken oder gesotten</i>	
<i>Braune</i>		<i>„ Pastete</i>		<i>„ französischen Snif</i>				<i>1 Stück Solo Krebs</i>	
		<i>„ 2 Stück Sardinen</i>		<i>„ Schnittlauch-Sauce</i>				<i>Hecht mit Butter</i>	
				<i>„ Garmurt</i>					
Eingemachtes.			Wildbraten.		Salate.		Confecte.		
				<i>Rehrücken</i>		<i>Häupfel</i>		<i>Lever und Haas-Torte</i>	
				<i>Rehrögel</i>		<i>Schutt</i>		<i>Vareil-Zweback</i>	
				<i>1 Rehrühn</i>		<i>Gurken</i>		<i>Amisbrut</i>	
				<i>1 Haselhuhn</i>		<i>Gemischten</i>		<i>Bischhoffbrut</i>	
				<i>„ Pasten</i>		<i>Walschen</i>		<i>Marcellbogen</i>	
				<i>„ Hasenrücken</i>		<i>Pisalen</i>			
				<i>„ Auerhahn</i>		<i>Braunskresse</i>			
						Mehlpeisen.		Compot.	
						<i>Bisquit mit Chateau</i>		<i>Apfel</i>	
						<i>„ Omlette zu Confiture</i>		<i>Kirschen</i>	
						<i>„ Pfannenkuchen</i>		<i>Marillen</i>	
								<i>Pfirsch</i>	
						Eierpeisen.		<i>Gemischtes</i>	
						<i>Eierpeis mit Sardellen</i>		<i>Orangen</i>	
						<i>„ 1 hartes oder weiches Ei</i>			
								Liqueur.	
						Kalte-Speisen.		<i>Bum</i>	
						<i>Zunge</i>		<i>Cognac</i>	
						<i>Schinken</i>		<i>Rostpöschin</i>	
						<i>Kalkornes mit Essig und Oil</i>			
						<i>„ Salami, Veroneser</i>			
						<i>„ Käse</i>			
						<i>„ „ Ementaler</i>			
						<i>„ „ Blumen</i>			
						<i>Sardellen in Essig und Oil</i>			
						<i>„ ¼ Würst</i>			
						<i>„ Prebuzburger-Wurst in Essig u. Oil</i>			
								Franz Pichler.	

Slika 4. Cjenik jela i pića gostionice Franca Pichlera oko 1860.²⁹ (MGZ).

Svratište “K divljaku” u Varaždinu dobiva novog vlasnika Ivana Makeša (Johann Makesch),³³ čiji se cjenik jela i pića iz 1881. (slika 5), tiskan u Platzerovoj tiskari u Varaždinu, čuva u GMV.³⁴ Makeš ubrzo umire (1884.),³⁵ a gostionicu nasljeđuje njegova udovica Marija Makeš koja se preudaje za Mirka Vajdića (Emerick Wajdits), gostioničara, koji dalje vodi gostionicu i svratište. Vlasnici parcele i kuće su Marija Vajdić udova Makeš, te Margareta, Josip i Franjica Makeš.³⁶

³³ Zemljišnoknjižni odjel Varaždin, Povijesni izvadak 1854.-1994., Gruntovni uložak 97.

³⁴ GMV, Cienik jela i pića svratištu Ivana Makeša k “divljaku” u Varaždinu iz 1881., dimenzije 29,6 x 23 cm, inv. br. GMV 44809, 4 stranice.

³⁵ HR-DAVž 228, Ivan Makeš, Ostavina 1884., Kotarski sud Varaždin (dalje KSV) 1850.-1934. (1935.), abecedno kazalo.

³⁶ Mirko (Emerick) Vajdić (Wajdics, Wajdits, Vajdics, Vajdić), prezime se piše različito ovisno o izvoru.

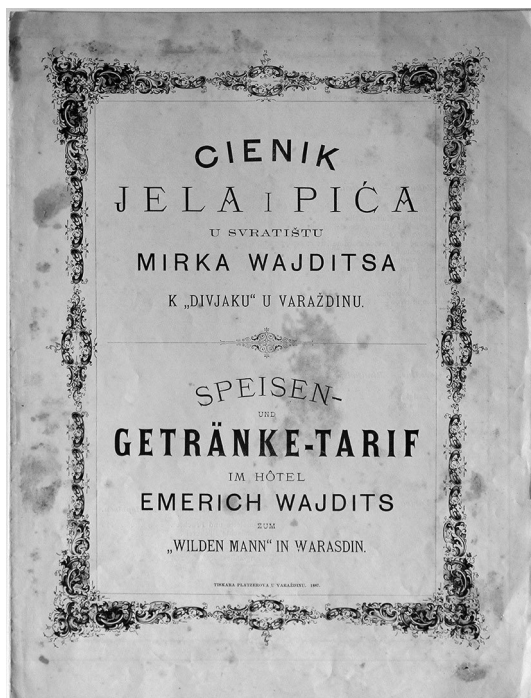

Slika 5. Cjenik jela i pića gostionice Ivana Makeša iz 1881.³⁴ (GMV).

Godine 1934. u povodu 70. godišnjice aktivnosti Vatrogasnoga društva u Varaždinu u *Varaždinskim novostima* uz ostale vijesti objavljen je i opis vrlo uspjele proslave 20. godišnjice djelovanja Prvoga dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu koja je bila 1884., kad se dio proslave odvijao u vrtu gostionice "K divljem čovjeku"³⁷. Nažalost, u cijelom se članku ne spominje gostioničar i svratištar. Istu 20. godišnjicu spominje i Rudolf Horvat,³⁸ ali ne spominje vrt svratišta "K divljem čovjeku" niti gostioničara.

³⁷ *Varaždinske novosti*, Varaždin, broj 240 od 12. srpnja 1934., str. 1-2.

³⁸ Rudolf HORVAT, *Povijest grada Varaždina*, HAZU-Zavod za znanstveni rad Varaždin i Grad Varaždin, Varaždin 1993., str. 406-408.

Slika 6. Cjenik jela i pića u svratištu Mirka Vajdića iz 1887.⁴¹ (GMV).

Te godine gostioničarka je vjerojatno udova Makeš ili već Mirko Vajdić jer je slijedeće godine u novinama objavljena pokuda³⁹ Mirku Vajdiću, gostioničaru i svratištaru "Zum wilden Mann", a isto tako i pohvala.⁴⁰

Iz godine 1887. u GMV postoji cjenik jela i pića s imenom gostioničara Vajdića tiskan također u Platzerovoj tiskari u Varaždinu (slika 6).⁴¹ U doba Vajdića 1888. spominje se gostovanje stranih pjevača i glumaca u svratištu predstavama na njemačkom jeziku.⁴² Mirko Vajdić je podrijetlom Mađar, rodom iz Velike Kaniže (Nagykaniža).⁴³ Vajdić umire 1889. u 41. godini,⁴⁴ a svratište nastavlja voditi udova Marija Vajdić, koja tim povodom objavljuje dvojezični promidžbeni oglas u *Hrvatskoj straži* (slika 7).⁴⁵

³⁹ "Priposlano. Gospodinu Mirku Vajdiću, gostioničaru u Varaždinu", *Varaždinski glasnik*, Varaždin, broj 22 od 29. svibnja 1885., str. 3.

⁴⁰ „Priposlano.“ *Varaždinski glasnik*, Varaždin, broj 23 od 5. lipnja 1885., str. 3.

⁴¹ GMV, Cjenik jela i pića u svratištu Mirka Wajditsa K „Divljaku“ u Varaždinu iz 1887., inv.br. PO 3967., 4 stranice.

⁴² "Strani pjevači i glumci u Vajdićevom svratištu k Divljaku", *Hrvatska straža*, Varaždin, broj 14 od 7. travnja 1888., str. 3.

⁴³ Mirko Vajdics, 23. 1. 1889., MKU Župa sv. Nikola u Varaždinu 1882.-1904., str. 227.

⁴⁴ *Hrvatska straža*, Varaždin, broj 4 od 26. siječnja 1889. str. 3.

O G L A S I.

Zahvala i preporuka.

Zahvaljujuć se srdačno na povjerenju, koje je momu pokojnomu suprugu Mirku Wajdicsu izkazivano, čast mi je p. n. občinstvu pokorno javiti, da ću svratište k

„DIVLJAKU“

i nadalje pod svojim imenom voditi.

Svojski ću se brinuti, da p. n. občinstvu podupuno udovoljim kako izvrstnim vinom i oblezanim Reininghauskim pivom, tako i ukusnim jelom.

Moleć za mnogobrojni posjet p. n. občinstva bilježim se, odličnim štovanjem

Marija udova Wajdics,
vlastnica svratišta k „Divljaku“.

Danksagung & Anempfehlung.

Für das meinem verstorbenen Gatten Emerich Wajdics entgegen gebrachte Vertrauen verbindlichst dankend, beehre ich mich einem P. T. Publikum ergebenst anzudeuten, dass ich das Hôtel, zum

„WILDEN MANN“

unverändert unter meinem Namen weiter führen werde.

Es wird mein eifrigstes Bestreben sein, das geehrte P. T. Publikum durch Verabreichung vorzüglicher Weine, gut abgelaugerten Reininghauser-Bier & Spesen bestens zufrieden zu stellen.

Indem ich mir noch den freundlichen Zuspruch eines geehrten P. T. Publikums erbitte, zeichne ich mich

hochachtungsvoll

Witwe Marie Wajdics,
Hôtelbesitzerin zum „Wilden Mann“

Slika 7. Obavijest Marije Vajdić da će dalje voditi svratište pod svojim imenom objavljena u *Hrvatskoj straži*.⁴⁵

U lipnju 1889. Prvi dobrovoljni vatrogasni zbor u Varaždinu objavljuje u *Hrvatskoj straži*: “Dvadesetpet godišnjica našeg vatrogasnog društva. Pod pokroviteljstvom Njegove Preuzvišenosti gosp. ministra Kolomana pl. Bedekovića stojeći I. hrv. dobrovoljni vatrogasni sbor u Varaždinu priredjuje dne 29. i 30. lipnja 1889. sjajnu svečanost u proslavu 25-godišnjeg obstanka svog (...). Program svečanosti: U petak dne. 28. lipnja: U ½9 sati s večera: sastanak u bašći gostione k “divljem čovjeku”, gdje će ovogradska glasba svirati (...).”⁴⁶ Opet se ne spominje gostioničar, no to je, znamo, udova Vajdić.

⁴⁵ „Zahvala i preporuka“, *Hrvatska straža*, Varaždin, broj 4 od 26. siječnja 1889. str. 6.

⁴⁶ „Dvadesetpet godišnjica našeg vatrogasnog društva“, *Hrvatska straža*, Varaždin, broj 24 od 15. lipnja 1889., str. 2.

Marija Vajdić se preudaje u studenom 1889. za Leopolda Riedera⁴⁷ i koncem 1889. prodaje svratište Ladislavu i Julijani Hajas, te odlazi iz Varaždina. Godine 1892. Marija Rieder živi u Osijeku.⁴⁸

Novi vlasnik Ladislav Hajas u prosincu 1889. obznanjuje u *Hrvatskoj straži* preuzimanje svratišta k "Divjaku" u Varaždinu te da će ga otvoriti 2. siječnja (slika 8).⁴⁹ Interesantno da je u tom prvom javljanju novog svratištara u varaždinskim novinama navedeno prezime Hajos. Za pretpostaviti je da je to tiskarska pogreška jer u svakom drugom izvoru prezime je Hajas, eventualno Hajaš.

Ladislav Hajas podnosi 4. siječnja 1890. molbu Gradskom poglavarstvu zavedenu pod brojem 163 III "na tjeranje gostioničarskog obrta" za što dobiva dozvolu 16. siječnja 1890.⁵⁰ U molbi navodi da je svratište "K divljem čovjeku" kupio od Marije Rieder udove Vajdić. Kupoprodajni ugovor je gruntovno proveden tek 1892. što se vidi iz Posjedovnice, gdje se također vidi da je u trenutku prodaje Marija Rieder jedina vlasnica nekretnine.⁵¹

Svratište k „Divjaku.“

OBZNANA!

Čast mi je p. n. občinstvu grada Varaždina i okolice na znanje dati, da sam kupio svratište

k „DIVJAKU“

u Varaždinu, dravskoj ulici

te da ću ga pod vlastitim rukovodstvom dne 2. siječnja b. g. otvoriti.

Uvjeravam p. n. občinstvo, da ću svojski se brinuti kako za dobra jela, tako i za vrstna pica, a cene držati umjerene.

Gg. putnici biti će primani najljubeznije, i pomno podvorivani.

Preporučujuć se najtoplije bilježim se

odličnim štovanjem **LADISLAV HAJOS,**
hotelier k „Divjaku.“

Svratište k „Divjaku.“

Vlastništvo i bank J. B. Stibera u Varaždinu.   Odgovorni urednik: Ivan Grahovc

Slika 8. Obznana o ponovnom otvaranju svratišta k „Divjaku“ objavljeno u *Hrvatskoj straži* 1889.⁴⁸

⁴⁷ Leopold Rieder i Marija udova Vajdić vjenčani 9. studenog 1889., Matica vjenčanih (dalje MKV) Župa sv. Nikola u Varaždinu 1822.-1900., str. 96.

⁴⁸ Zemljišnoknjižni odjel Varaždin, Gruntovni uložak 97, C Teretovnica, Upis teretah, Povijesni izvadak 1854.-1994.

⁴⁹ Svratište k "Divjaku" Obznana!, *Hrvatska straža*, Varaždin, broj 51 od 21. prosinca 1889., str. 2.

⁵⁰ HR-DAVŽ, Molba Ladislava Hajasa Gradskom poglavarstvu u Varaždinu, *Gradsko poglavarstvo Varaždin* (dalje GPV) 163 III/1890.

⁵¹ Zemljišnoknjižni odjel Varaždin, Povijesni izvadak 1854.-1994., Gruntovni uložak 97.

Novi se vlasnik svratišta Ladislav Hajas spominje 1891. u novinama u reklami za vina Vinador.⁵³ Slijedeće godine Ladislav Hajas najavljuje dogradnju svratišta: "(Dogradnja svratišta "K divljem čovjeku" u Varaždinu.) Gospodin Ladislav Hajas, vlasnik ovdašnjega svratišta "K divljem čovjeku" dograditi će k rečenom svratištu na 1 kat visoku zgradu s frontom prema mesničkoj i dravskoj ulici. Fronta u mesničkoj ulici iznosi 28,85 met., a ona u dravskoj 17,35 met. Dne 28. t. mj. pregledao je gradj. odbor na licu mjesta gradilište i predložene nacрте, odobrio ih te podijelio gradj. dozvolu. Sgrada biti će urez gradu. Razi zemlje biti će 7 met. široka blagovaonica i dućani, a na 1. katu sobe za putnike. Onda će brojiti to svratište 23 soba te će biti uređeno po najnovijem ukusu. Gradnja započeta je jur te će se do konca mjeseca listopada posve izvesti. Trošak celokupne gradnje sa odnosnim naredom iznositi će oko 20.000 for"⁵³

— (Dogradnja svratišta „k divljem čovjeku“ u Varaždinu.) Gosp. L. Hajas, vlasnik ovdašnjega svratišta „k divljem čovjeku“ dograditi će k rečenomu svratištu na 1 kat visoku zgradu sa frontom prema mesničkoj i dravskoj ulici.

Fronta u mesničkoj ulici iznosi 25. 85 met. a ona u dravskoj ulici 17. 55 met.

Dne 28. t. mj. pregledao je gradj. odbor na licu mjesta gradilište i predložene nacрте, odobrio ih te podijelio gradj. dozvolu.

Sgrada biti će urez gradu. Razi zemlje biti će 7 metara široka blagovaonica i dućani, a u 1. katu sobe za putnike.

Onda će brojiti to svratište 23 sobe te će biti uređeno po najnovijem ukusu.

Gradnja započeta je jur te će se do konca mjeseca listopada posve izvesti.

Trošak celokupne gradnje sa odnosnim naredom iznositi će oko 20.000 for. a. vr.

Do godine kani i g. Ferdó Paar ml. na svojem gradilištu u mesničkoj ulici kraj sada postojeće svoje trgovine izgraditi jedno katnu, lepu kuću. I tako biti će mesnička ulica, koja je u uređištu grada, urešom, kojim se sada pohvaliti ne može.

Slika 9. L. Hajas objavljuje u *Varaždinskom vijestniku* broj 30 u srpnju 1892. dogradnju svratišta "K divljem čovjeku"⁵³

⁵² *Varaždinski viestnik*, Varaždin, broj 43 od 24. listopada 1891., str. 4.

⁵³ (Dogradnja svratišta "K divljem čovjeku" u Varaždinu), *Varaždinski viestnik*, Varaždin, broj 30 od 23. srpnja 1892., str. 4.

Isti podatak o gradnji prvoga hotela u Varaždinu, navodeći Ladislava Hajasa kao vlasnika, spominje i R. Horvat.⁵⁴ Nažalost spominjana građevinska dozvola i nacrti nisu pronađeni u Državnom arhivu u Varaždinu. Ladislav Hajas je vlasnik prvoga pravog hotela u Varaždinu s 23 sobe i svim komforom tadašnjega doba (slika 10). Franjo Ruža taj podatak o dogradnji svratišta potvrđuje u radu "Gospodarstvo Varaždina koncem 19. i početkom 20. stoljeća" te navodi: "U Varaždinu su od ranije postojala svratišta. No pravi hotel građen je 1892. godine. To je hotel ,K divjem čovjeku'. U nekim se izvorima navodi ,K divjem', a u nekima ,K divljem', u vlasništvu L. Hajasa. On je zapravo nadograđen na ranije svratište i moderniziran u hotel, a 1913. preuređen je i potpuno moderniziran u ,Grand Hotel Novak'".⁵⁵

Slika 10. Hotel "Zum Wilden Mann" između 1894. i 1904.⁵⁶ (privatno vlasništvo).

⁵⁴ R. HORVAT, *Povijest grada Varaždina*, HAZU-Zavod za znanstveni rad Varaždin i Grad Varaždin, Varaždin 1993., str. 431.

⁵⁵ Franjo RUŽA, "Gospodarstvo Varaždina koncem 19. i početkom 20. stoljeća", *Journal of Information and Organizational Sciences* 17(1993)241-250.

Zapravo Ladislav Hajas nije samo nadgradio postojeću kuću već je sagradio novu uglovnicu 1892. (slika 10), koja vanjskim izgledom malo promijenjena stoji i danas.⁵⁶ Eduard Kušen također spominje Ladislava Hajasa kao onoga koji je dao sagraditi jednokatnu zgradu i u njoj uredio prvi pravi hotel u Varaždinu.⁵⁷ U *Varaždinskim vijestima* 1997. M. Klemm piše u rubrici "Iz gradskog muzeja - Kukuljevićeva ulica iz 1895." o jednoj Mosingerovoj fotografiji Kukuljevićeve ulice nastale 1895., a poklonila ju je muzeju 1945. Sofija Majer. Tu piše: "Pokazuje vrevu gradske ulice pune ljudi, vjerojatno sajmenog dana, proljetnog ili jesenskog ranog popodneva, o čemu svjedoče gole grane na prostoru gdje je poslije podignut hotel 'K divljem čovjeku', kasnije 'Grand Hotel Novak', još kasnije, Istra"⁵⁸ Znajući da je gradnja hotela bila u toku u srpnju, a trebala je završiti potkraj 1892., fotografija je mogla nastati najkasnije u rano proljeće 1892.

Ladislav Hajas traži 17. travnja 1893. od Gradskog poglavarstva Varaždina (dalje GPV) dozvolu za useljenje u novu kuću na što GPV određuje datum očevida.⁵⁹ Nakon očevida i zaključka da su sve manjkavosti uklonjene GPV mu izdaje dozvolu za useljenje u novu kuću u Dravskoj ulici kbr. 6.⁶⁰ Ovaj dokument se može smatrati uporabnom dozvolom (slika 11).

---

⁵⁶ Hotel "Wilden Mann" između 1894. i 1908., Originalnu fotografiju poklonila obitelj Kefela iz Varaždina 1974. godine Gradskom muzeju Varaždin, GMV 99103.

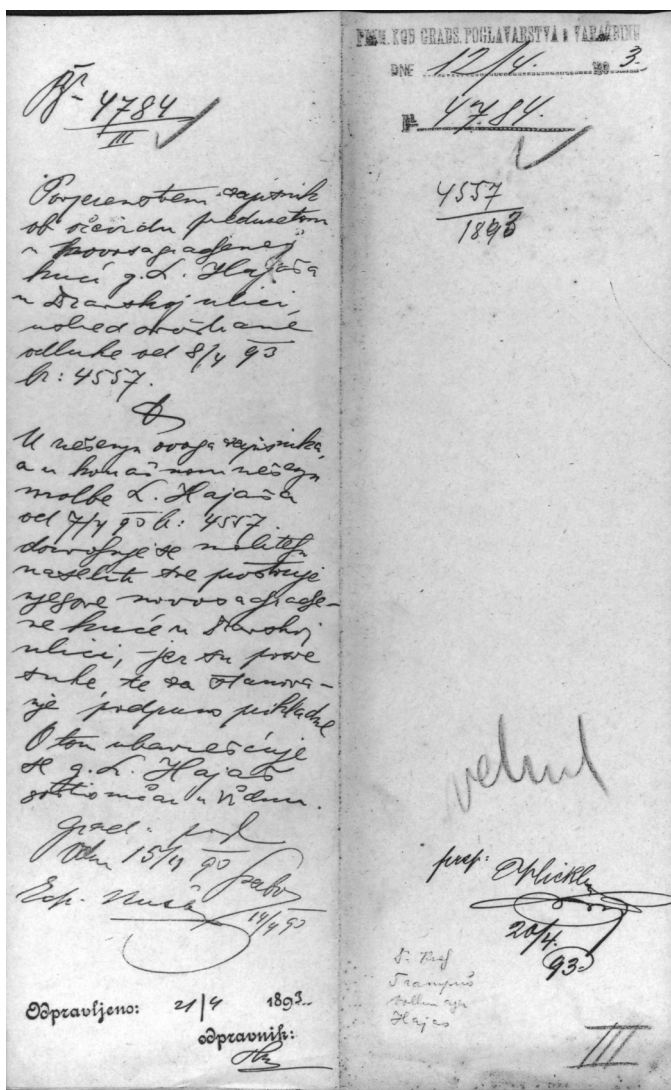
⁵⁷ Eduard KUŠEN, "Varaždinski turizam do Drugog svjetskog rata", *Zbornik 800 godina slobodnog kraljevskog grada varaždina 1209.-2009.*, (urednici Miroslav Šicel i Slobodan Kaštela), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti Zavod za znanstveni rad HAZU Varaždin, Grad Varaždin i Varaždinska županija, Varaždin 2009., str. 489-497.

⁵⁸ M. KLEMM, "Kukuljevićeva ulica iz 1895.", *Varaždinske vijesti*, Varaždin, broj 8 od 19. veljače 1997., str.18.

⁵⁹ HR-DAVŽ, GPV 4557/1893.

⁶⁰ HR-DAVŽ, GPV 4784/1893.

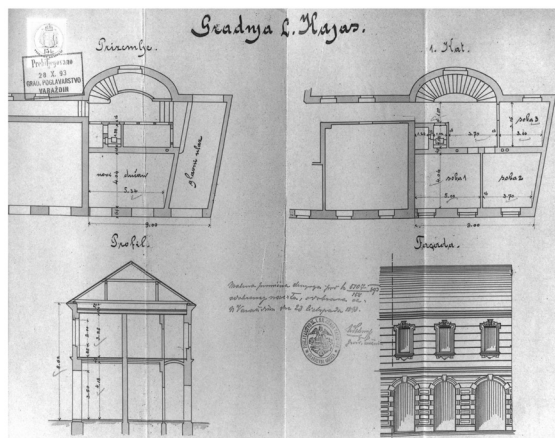

Slika 11. Dozvola GPV Ladislavu Hajasu za useljenje u novu kuću u Dravskoj ulici kbr. 6.⁶⁰ (DAVŽ).

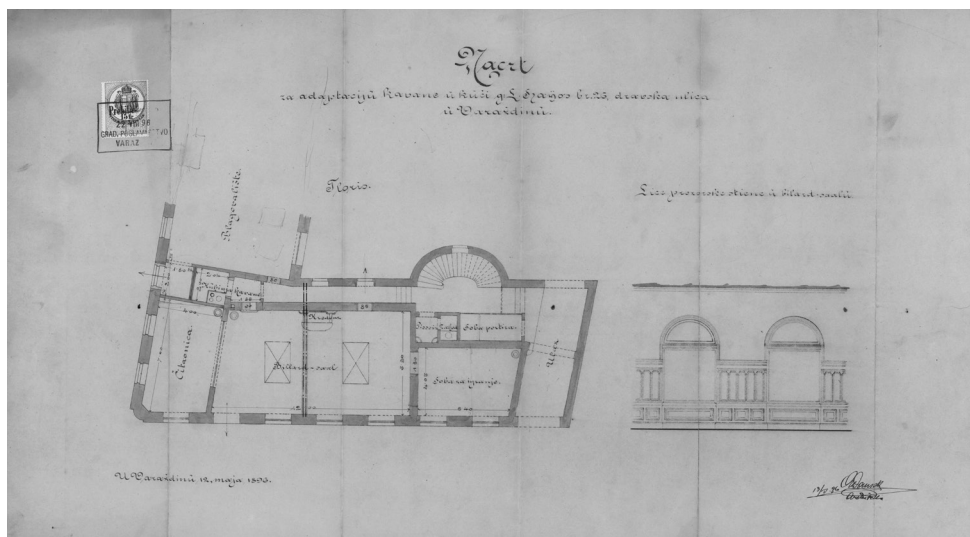
Već tokom 1893. Hajas traži dozvolu od GPV za dogradnju zgrade prema susjedu u Kuku-ljevićevoj ulici kbr. 4. U DAVŽ pohranjeno je nekoliko nacрта predstojeće dogradnje. Do-gradnja je odobrena koncem 1893. (slika 12).⁶¹ Da je dogradnja izvedena vidi se na slici 10.

⁶¹ HR-DAVŽ, Dogradnja iz 1893., Građevinska dokumentacija Varaždina i okolice, GPV 5107/1893.

gdje je zgrada hotela već spojena sa susjednom kućom u Dravskoj (Kukuljevićevoj) ulici, te na nacrtu iz 1896. (slika 13) kada Hajas traži od Gradskog poglavarstva dozvolu za pregradnju i preuređenje kavane.⁶² U međuvremenu Ladislav Hajas 1895. gradi zatvorenu verandu u "bašči".⁶³

Slika 12. Jedan od pohranjenih nacrtu dogradnje uglovnice prema Dravskoj ulici kbr. 4 iz 1893.⁶¹ (DAVŽ).

Slika 13. Nacrt iz 1896. stanja kuće u Dravskoj kbr. 6 s unesenim planiranim preinakama.⁶² (DAVŽ).

⁶² HR-DAVŽ, Nacrt za adaptaciju kavane, GPV, Građevinska dokumentacija Varaždina i okolice, GPV 8880/1896.

⁶³ HR-DAVŽ Dogradnja zatvorene verande iz 1895., Građevinska dokumentacija Varaždina i okolice GPV 5702/1895.

U varaždinskim novinama mogu se redovito čitati različite reklame, pa tako 1895. u Varaždinskom viestniku "(...) inozemska trgovina vina u velikom Oskara Dudića i Comp" oglašava da njihovo vino "u čašah toči se: U svratištu ‚K divljem čovjeku' g. Lad. Hajasa".⁶⁴

Hajasev hotel "Wilden Mann" ("Zum wilden Mann") ima tiskane kartice koje rabi za specifikaciju troškova gosta, neke vrste računa, ali koje su isto tako služile vjerojatno za reklamu hotela (slika 14).⁶⁵ Moguće da je to muzejski eksponat koji se navodi kao dar Braće hrvatskog Zmaja Gradskom muzeju u Varaždinu 1927., a spominje ga i Spomenka Težak u radu Varaždinsko muzealno društvo i Franjo Koščec.^{66, 67}

GMV 44814 210009
Zimmer-Nr. _____

	von	bis	189	fl.	kr
			Tage		
			Service		
			Licht		
			Heizung		
			Frühstück		
			Speisen		
			Getränke		
			Omnibus		

23 mit allen Comfort im altdeutschen Style eingerichtete Zimmer.
Omnibus zu allen Zügen.

Günstige Lage im Centrum der Stadt.
Billige Preise.

Allfällige Beschwerden bittet man direct dem Hotelbesitzer anzuzeigen.

Slika 14. Tiskana kartica s imenom vlasnika i hotela sa specifikacijom troškova gosta na poleđini⁶⁵ (GMV).

⁶⁴ *Varaždinski viestnik*, Varaždin, broj 19 od 11. svibnja 1895, str. 4.

⁶⁵ GMV, Kartica s imenom Ladislaus Hajas Hotel Wilden Mann i specifikacijom troškova gosta na poleđini, 1892. Warasdin, tiskara Josip ml. Platzer, dimenzije 9,3 x 13,5 cm, inv.br. GMV 44814.

⁶⁶ Dar Braće hrvatskog Zmaja varaždinskom muzeju, Stari hotelski račun "Divljem čovjeku", *Narodno jedinstvo*, Varaždin, broj 9 od 3. ožujka 1927., str. 2.

⁶⁷ Spomenka TEŽAK, "Varaždinsko muzealno društvo i Franjo Koščec", u: *Franjo Koščec i njegovo djelo 1882.-1968.*, *Zbornik radova sa znanstvenog skupa*, HAZU Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Gradski muzej Varaždin, Gimnazija Varaždin, Hrvatsko entomološko društvo, Varaždin 2008., str 71-86.

Iako je sagrađena velika uglovnica, hotel "Wilden Mann" i dalje ima vrt (bašču) što se može pročitati u *Hrvatskoj pošti* 1898. kad je u Varaždinu bila u tijeku rasprava o novoj lokaciji poštanske zgrade. Kako je, naime, vladalo nezadovoljstvo odabirom sadašnje lokacije glavne pošte na tadašnjem Kapucinskom trgu, kao jedna od poželjnih lokacija spominje se Hajasev vrt zbog svojega položaja u samom središtu Varaždina.⁶⁸

Zbog bolesti Ladislav Hajas daje hotel u najam. Naše pravice u broju 9 iz 1904. donose: "Promjena kod svratišta k 'Divljem čovjeku'. Vlastnik toga svratišta g. Hajas napustio je uslijed bolesti poslovanje svoje, te je dao svratište sa restauracijom u najam bivšem zakupniku svratišta 'Pruknera' u Zagrebu g. Bekaju. Kako nas ovaj uvjerrava poslužiti će svoje goste vrlo pažljivo, pružajući samo dobra jela i pića."⁶⁹ Ladislav Hajas umire 1904. u 50. godini života. Pokopan je na varaždinskom groblju.⁷⁰

Bilo je to doba zamjerki na upotrebu njemačkog jezika u dnevnom životu pa tako u *Našim pravicama* spominje se i 'Hotel zum wilden Mann': "Samo ne hrvatski. Tko pogleda slugane kod naših svratišta 'k janjetu' i 'divljem čovjeku' vidjeti će, kako jim na kapi blista švabski napis, 'Hotel Lamm' i 'Hotel zum wilden Mann'. Mi držimo, da je ovo izazivanje hrvatskih gradjana i skrajnja bezobzirnost prema Hrvatskoj u kojoj gospoda vlasnici dotičnih svratišta žive i novac služe. Treba poštivati onoga – čiji kruh jedeš i po čijoj grudi gaziš. Nadamo se, da će se ta anomalija bezodvlačno odstraniti u interesu samih svratištara. Bilo bez zamjere!"⁷¹ No ne spominju se ni gostioničari ni vlasnici hotela.

Slavoljub Bekej (Eduard Edö Bekey) zakupnik je od svibnja 1904. U lipnju 1904. zapisano je u jednom dokumentu GP Varaždina da je Bekey svratištar "K divljem čovjeku".⁷² U GMV se nalazi novogodišnja čestitka tiskana koncem 1905. u tiskari Stjepana pl. Platzera na bijelom preklopljenom papiru u obliku omotnice za pisma s tekstom Eduarda Bekeya, svratištara svratišta "Divljem čovjeku".⁷³

Eduard Bekej je vjerojatno svratištar do 1908. kad nasljednici Ladislava Hajasa prodaju hotel ili ga gube zbog velikoga duga.⁷⁴ U međuvremenu godine 1907. objavljuje Ivan Herceg, kavanar, u *Našim pravicama* oglas o otvaranju kavane "Europa" (slika 15) "u sgradi svratišta 'k divljem čovjeku'".⁷⁵

⁶⁸ "K pitanju o novoj poštanskoj sgradi", *Hrvatska pošta*, Varaždin, broj 8 od 25. svibnja 1898., str. 3.

⁶⁹ „Promjena kod svratišta k "divljem čovjeku", *Naše pravice*, Varaždin, broj 9 od 19. svibnja 1904., str. 5.

⁷⁰ "Javna zahvala Julijane Hajas s obitelji", *Naše pravice*, Varaždin, broj 26 od 15. rujna 1904., str. 6.

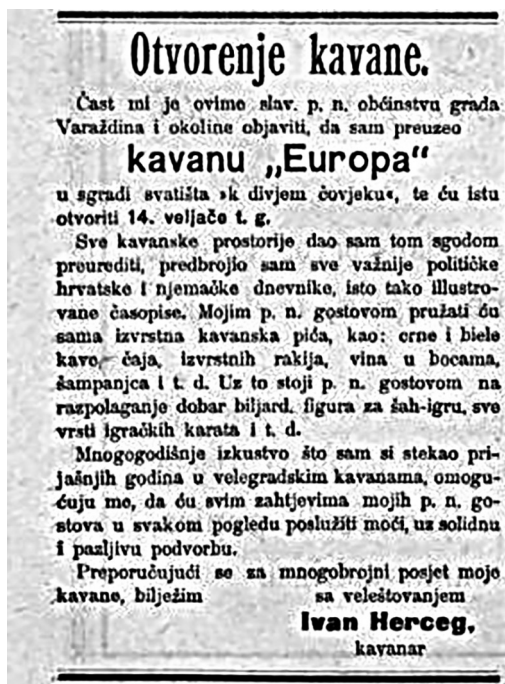
⁷¹ "Samo ne hrvatski", *Naše pravice*, Varaždin, broj 2 od 18. kolovoza 1904., str. 4.

⁷² HR-DAVŽ GPV 10.645 od 10. srpnja 1904.

⁷³ GMV, "Novogodišnja čestitka Eduarda Bekeya", dimenzije 14,2 x 7,1 cm, inv. br. GMV 63158/224.

⁷⁴ "Otvorenje kavane", *Naše pravice*, Varaždin, broj 7 od 14. veljače 1907., str. 7.

⁷⁵ Zemljišnoknjižni odjel Varaždin, Povijesni izvadak 1854.-1994., Grunтовni uložak 97.

Slika 15. Objava otvorenja kavane "Europa" u zgradi svratišta "K divljem čovjeku" 1907.⁷⁵

Udova Julijana Hajas i djeca, nasljednici Ladislava Hajasa, 1908. nisu više vladnici hotela "Wilden Mann". Kao novi vlasnik nekretnine upisuje se Sigmund Weiss (Szigmund Weisz) iz Donje Lendave (Alsó Lendva), danas Lendava u Sloveniji.⁷⁶ Godine 1909. svratište - hotel "Wilden Mann" dobiva novoga zakupnika. Preuzima ga svratištar Adolf Droth, gostioničar iz Bjelovara.⁷⁷ *Naše pravice* pišu: "Preuzeće svratišta. Kako doznajemo, preuzet će g. A. Droth svratištar iz Bjelovara, naše svratište 'K divljem čovjeku' zajedno s restauracijom i kavanom već 1. veljače o. g. Gosp. Droth boravio je kao svratištar 'Purgara' u Bjelovaru kroz 10 godina, te si je u to vrijeme stekao mnogo priznanja od strane putnika, a još više od domaćih, koji se izvrsne njegove kuhinje ne mogoše dosta nahvaliti. Novome svratištaru želimo najbolji uspjeh, pak bude li održao svoje obećanje, tad mu od strane građanstva neće uzmanjkati što izdašnija potpora."

⁷⁶ Zemljišnoknjižni odjel Varaždin, Povijesni izvadak 1854.-1994., Gruntovni uložak 97.

⁷⁷ "Preuzeće svratišta „K divljem čovjeku“, *Naše pravice*, Varaždin, broj 2 od 9. siječnja 1909., str. 6.

Slika 16. Svratište - hotel „Royal“, razglednica⁷⁸(GMV).

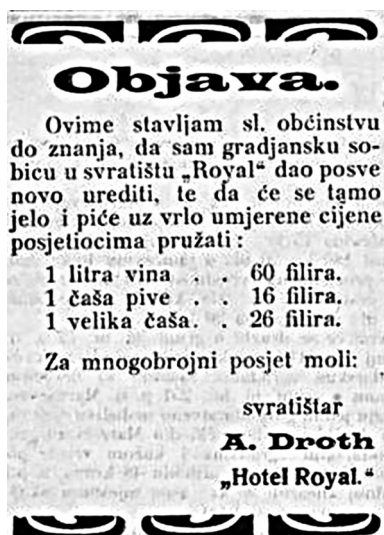
Dokora svratište - hotel “Wilden Mann” i kavana “Europa” mijenjaju ime i postaju “Hotel Royal” (slika 16) i “Kavana Royal”: „Promjena imena svratišta. Kako nam zakupnik starog svratišta ,k divljem čovjeku' javlja, promjenit će se dosadanje ime svratišta, te će od sada dobiti ime ,Hotel Royal', a kavana uz svratište ,Kavana Royal'. Svratište i kavana renovirati će se ovom zgodom podpunoma.“⁷⁹

A. Droth oglašava 1909. u Hrvatskim pravicama novo uređenu građansku sobu i ističe cijene vina i pive te moli za mnogobrojni posjet (slika 17).⁸⁰

⁷⁸ GMV, Varaždin – Dravska ulica, dimenzije 9 x 13,9 cm, inv. br . GMV 72093.

⁷⁹ „Promjena imena svratišta“, *Naše pravice*, Varaždin, broj 21 od 27 .svibnja 1909., str. 6.

⁸⁰ Objava A. Drotha, *Hrvatske pravice*, Varaždin, broj 33 od 14. lipnja 1909., str. 8.

Slika 17. Objava A. Drotha o uređenju građanske sobe u hotelu „Royal“ s cijenama vina i pive.

I zapravo bi ovdje trebalo prestati pisati o povijesti gostionice, svratišta, kavane i hotela “Zum wilden Mann”. Međutim iako je službeno ime promijenjeno, ono “bivši” “Zum wilden Mann” prati hotel do današnjih dana (slika 19 i 21).

U siječnju 1912. A. Droth je još uvijek gostioničar u hotelu Royal što se vidi iz poziva uredništva Naših pravica koje poziva na dobrotvornu zabavu koju priređuju krojački pomoćnici “(...) u reštauraciji Royal (A. Droth)”⁸¹ a S. Weiss vlasnik.⁸² Da je hotel “Royal” zaista prijašnji “Zum wilden Mann” vidi se iz oglasa Franje Krojeja koji u Dravskoj ulici, kbr. 6 (svratište “Royal”) najavljuje otvaranje brijačke i češljarske dvorane.⁸³ Na fotografiji dijela Dravske ulice (slika 16) vidi se da je uglovnica s natpisom “Svratište Hotel Royal” bivši “Zum wilden Mann”.⁸⁴

U travnju 1912. vlasnik nekretnine je još uvijek Sigmund Weiss koji 23. travnja 1912. moli da mu Gradsko poglavarstvo “izda svjedočbu o vrijednosti tih nekretnina prema najamnoj kućarini ter prema mjestnim prilikama”.⁸⁵ S. Weiss je nakanio prodati hotel “Royal”.

Luka Novak, najčešće spominjani vlasnik hotela u Varaždinu, kupuje 17. svibnja 1912. hotel “Royal”, nekretninu i gostionicu te 3. srpnja 1912. traži od Gradskog poglavarstva po Josipu Ribiću, poznatom varaždinskom graditeljskom poduzetniku,

⁸¹ “Pomozite nevoljnome!”, *Naše pravice*, Varaždin, broj 2 od 11. siječnja 1812., str. 5.

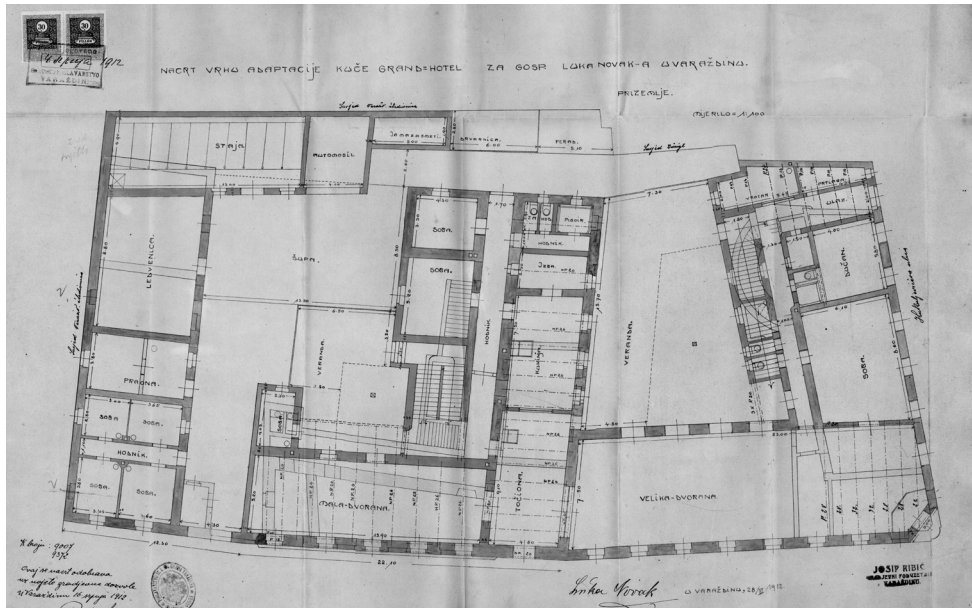
⁸² HR-DAVŽ, Odluka Kr. redarstvenog povjerenstva za grad Varaždin, GPV 624/1912.

⁸³ “Otvaranje brijačke i češljarske dvorane”, *Naše pravice*, Varaždin, broj 2 od 12. siječnja 1911., str. 5.

⁸⁴ GMV, Varaždin – Dravska ulica, dimenzije 9 x 13,9 cm, inv. br. GMV 72093.

⁸⁵ Molba S. Weissa i Uredovna svjedočba o vrijednosti nekretnina, GPV 5589/1912.

očevid i građevinsku dozvolu.⁸⁶ PGV objavljuje datum očevida i piše za očevida na 10 stranica opširni zapisnik s opisom namjeravane adaptacije i pregradnje.⁸⁷ Iz zapisa je vidljivo da se radi o adaptaciji već postojeće kuće i nadogradnji u dvorišnom dijelu, izgradnji novog stubišta na prvi kat, novih zahoda, kupaonica i praonica, septičkih jama i bunara.

Slika 18. Nacrt Josipa Ribića za adaptaciju (prizemlje) „Grand Hotela Novak“. Sivo je dio koji se ne mijenja, žuto su zidovi koji se ruše a crveno novo građeni zidovi.⁸⁸

Uvidom u nacрте GPV izdaje građevinsku dozvolu za adaptaciju hotela.⁸⁸ Najuočljivija vanjska promjena je pregradnja ugla zgrade radi novog ulaza u hotelsku restauraciju kad nestaju dva prozora, jedan iz Kukuljevićeve ulice i jedan iz Šenoine, a tada prošireni ugao dobiva zatvoreni balkon (Erker) s dva prozora i oblu atiku iznad balkona (usporedi slike 9, 15, 20 i 21), pritom slijepi prozor na prvom katu iz Šenoine ulice ostaje i postoji još danas. Druga uočljiva promjena je nadogradnja prizemnog dijela u Šenoinoj za još jedan kat do iste visine kao uglovnica. U unutrašnjosti uglovnice, između ostalog, ruši se postojeće polukružno stubište i gradi novo ravno što je vidljivo iz nacрта za adaptaciju prizemlja (slika 18).

⁸⁶ HR-DAVŽ, GPV 9007/1912.

⁸⁷ HR-DAVŽ, GPV 9372/1912.

⁸⁸ HR-DAVŽ-7 Građevinska dokumentacija Varaždina i okolice, (kutija 7 – spis 9372/1912.)

Iako već od 1909. hotel i gostionica ne nose službeno ime "Zum wilden Mann" ili "K divljem čovjeku" Luka Novak 1913. uz objavu otvaranja "Grand Hotela Novak" još uvijek spominje da je to prije bio "Divlji čovjek", a ne bivše "Svratište – Hotel Royal" (slika 19).⁸⁹

**Slav. općinstvu grada Varaždina
i okolice!**

Povodom napuštanja moge četrnaestgodin-
njega djelovanja kao restaurater „**Pivnog
izvirališta**“ u Varuđdinu dužnost mi je
da iskreno i usrdno zahvalim svim mojim vele-
poštovanim prijateljima, znancima, dragim gos-
tovima, kao što i e. kr. posadi i svojoj okolici
iz bliza i daleka na potpori i povjerenju, kojom
su me u tolikoj mjeri odlikovali.

Podjednako ih sve molim, da me i u mom
novom poduzeću u vlastitoj kući

„GRAND HOTEL NOVAK“
(prije »Divlji čovjek«)

u Varađdinu svojim posjetom i povjerenjem i
nadalje odlikuju i podupru.

Grand Hotel Novak je potpunoma
pregrađen te snabdjeven najnovijim i najmo-
dernijim komfortom. Elegantske odaje, moderne
sobe za strance, električna rasvjeta, centralno
loženje, kupelji, električni strojevi za usisa-
vanje prašine (Vacuum cleaner), moderna za-
tvorena autogaraža i velike staje, Hotel-Om-
nibus k svim vlakovima na kolodvor.

Nijesam štediti ni truda ni troška da svo-
jim vrlo poštovanim gostima pružim nešto
zbilja dobro, novo i udobno kao što bi našli
u svakom velegrađskom hotelu.

Otmjena restauracija, fini zajutrk
objed i večera po stalnim cijenama ili po karti.
Dejeaneri, dineri i souperi. Abonement u i
izvan kuće.

Elegantna kavana sa najnovijim ame-
rikanskim biljuzima, odjeljena igraća dvorana,
veliki izbor hrvatskih i stranih novina.

Gradjanska gostionica. (Bürgerstube)
Tučt će se originalni pilsenjski pruzvor od
gradjanske pivovare u Planju, odujako pivo.
Puntigamske dioučke pivovare — kod Graca
izravno sa lagva te druge najbolje vrsti piva.
Najbolje vrsti domaćeg i stranog vina.

Neumorno ću i nadalje nastojati da mi
poduzeće bude kod mnogopoštovanih mojih
gostova što skorije na najboljem glasu.

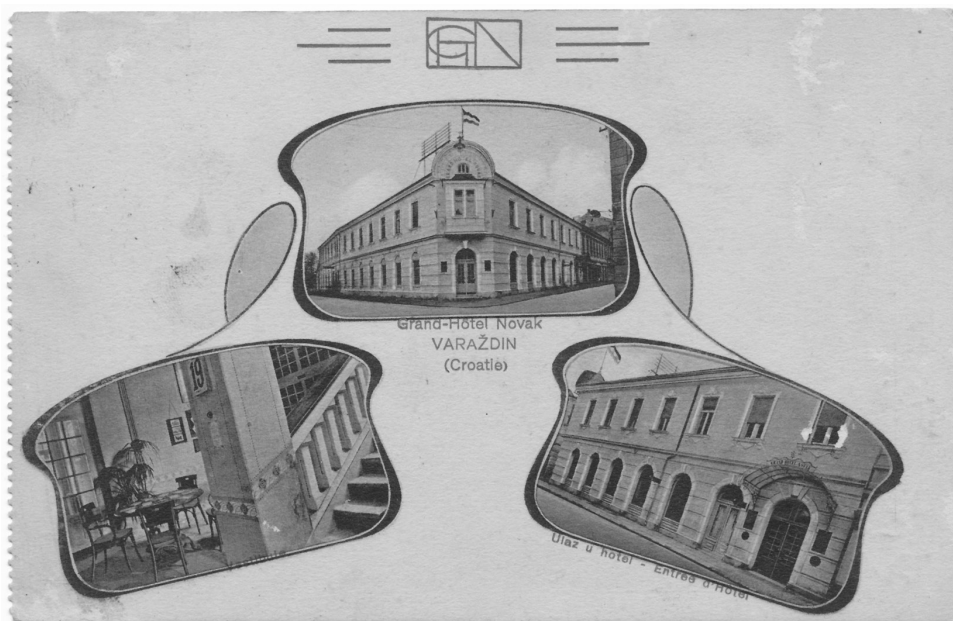
Pozavijajući svoju molbu za što brojniji posjet
obećajem mojim poštovanim gostima najbolju
i najbrižniju podršku kraj cijena po moguć-
nosti najnižih.

Veleštovanjem
odani
Luka Novak,
hoteller.

Slika 19. Objava otvaranja "Grand Hotela Novak" u *Našim pravicama*⁸⁹ 1913. godine.

⁸⁹ "Slav. obćinstvu grada Varaždina i okolice", *Naše pravice*, Varaždin, broj 7 od 13. veljače 1913., str 4.

Kako se iz starih varaždinskih novina može iščitati, gostionica, svratište i kasnije hotel bili su mjesto mnogih društvenih događanja. Tako, su se tu održavali sastanci udruženja gostioničara i kavanara,⁹⁰ vatrogasne proslave,⁹¹ skupštine Pravaša.⁹² Gostovali su glumci, pjevači,⁹³ iluzionisti,⁹⁴ učilo se plesati,⁹⁵ organizirana su dobrotvorna sakupljanja priloga za siročad, đake, siromašne.⁹⁶ Zanatlijsko i pomoćničko društvo je čak imalo tu svoje prostorije 1905. kad je svoju "ladicu"⁹⁷ moralo prenijeti iz "Aninog podruma" (kuća Magdić) k "divljem čovjeku",^{98,99} Osim gostionice i svratišta, hotela, tu je bila i kavana, a u Kukuljevićevoj ulici i neki dućani.¹⁰⁰

Slika 20. Razglednica Grand Hotela Novak iz bloka razglednica tiskanog između 1912. i 1920.¹⁰¹ (Gradska knjižnica Varaždin).

⁹⁰ "Skupština gostioničara.", *Naše pravice*, Varaždin, broj 8 od 25. veljače 1909., str. 5.

⁹¹ *Varaždinske novosti*, Varaždin, broj 240 od 12. srpnja 1934., str. 1-2.

⁹² "Domaće vijesti. Velika pravaška skupština.", *Hrvatske pravice*, Varaždin broj 49 od 9. prosinca 1911., str. 4.

⁹³ "Strani pjevači i glumci u Vajdićevom svratištu k Divljaku", *Hrvatska straža*, Varaždin, broj 14 od 7. 4. 1888., str. 3.

⁹⁴ *Naše pravice*, Varaždin, broj 22 od 21. svibnja 1908., str. 11.

⁹⁵ *Naše pravice*, Varaždin, broj 9 od 2. ožujka 1905., str. 5.

⁹⁶ "Pomozite nevoljnome!", *Naše pravice*, Varaždin, broj 2 od 11. siječnja 1812., str. 5.

⁹⁷ Cehovska pravila, diplome, knjige itd. bile su pohranjene u blagajni ili "ladicu".

⁹⁸ "Ovo nije u redu", *Naše pravice*, Varaždin, broj 8 od 23. veljače 1905., str. 5.

⁹⁹ Krešimir Filić, *Spomenica Društva zanatlija Varaždin 1904.-1954., o 50-godišnjici Zanatlijskog i pomoćničkog društva u Varaždinu*, Narodna tiskara, Varaždin 1954.

¹⁰⁰ *Varaždinski viestnik*, Varaždin, broj 30 od 23. srpnja 1892., str. 4.

U svratištu i kasnije hotelu odsjedali su i neki znameniti ljudi. Tako postoji obavijest o dolasku bana Josipa Jelačića i njegovu smještaju u konaku "Kod divljeg čovjeka" 1852. kad su vlasnici svratišta bili Ana i Albert Zagursky.¹⁰² U "Grand Hotelu Novak" 1916. odsjeo je nadvojvoda Leopold Salvator te mu je u počast priređen svečani banket.¹⁰³ Vatroslav Jagić, Ksaver Šandor Đalski, Stjepan Radić bili su također gosti "Grand hotela Novak".¹⁰⁴

Slika 21. Hotel danas ("Hotel Istra") nakon posljednje adaptacije, i ploča na fasadi Kukuljevićeve 6 na kojoj se spominje gostionica i svratište "K divljem čovjeku" (fotografije Zvonimir Ferina).

Vrlo je malo materijalnih ostataka inventara koji se mogu povezati sa svratištem i kasnije hotelom. To je poglavito cimer u cehovskoj zbirci GMV (slika 1), nešto porculana iz doba Hajasa u privatnom vlasništvu, tri jelovnika (slike 4, 5 i 6) koji se čuvaju u MGZ i GMV, te iz vremena "Grand Hotela Novak" nekoliko metalnih predmeta,¹⁰⁵ jelovnici, računi i plakati u GMV.¹⁰⁶

¹⁰¹ Gradska knjižnica i čitaonica "Metel Ožegović" Varaždin, *Warasdiniensia*, Digitalizirana zavičajna zbirka, Zbirka razglednica, Id raz: 00064.

¹⁰² HR-DAVŽ, Obavijest o dolasku bana Jelačića i njegovu smještaju u konaku "Kod divljeg čovjeka", *GPV* redovni spisi, 1852. god., kutija 870, 1833.

¹⁰³ Svečani banket u počast nadvojvodi Leopoldu Salvatoru u "Grand-Hotelu Novak", *Hrvatsko pravo*, Varaždin, broj 41 od 7. listopada 1916., str. 1.

¹⁰⁴ "Četrdeset godina restauracije hotela Istra", *Varaždinske vijesti*, Varaždin, broj 362 od 12. veljače 1953., str. 2.

¹⁰⁵ GMV, Posuda za sol, inv. br. KPO 2772 i tanjur od alpake, inv.br. KPO 3583.

¹⁰⁶ GMV, Jelovnici, računi, plakati „Grand Hotela Novak“: na pr. jelovnik večere Rotary-Cluba 5.8.1936. inv. br. GMV 72266, račun od 10.5.136. inv. br. GMV 57217, plakat za Plesno večer 1934. inv.br. GMV 60633.

Nakon 1945. hotel kratko nosi ime Kalnik¹⁰⁷ da bi od 1947. postao hotel Istra. Godine 1945. uknjižuje se hotel u korist Demokratske Federativne Jugoslavije, a u lipnju 1953. za korist Opće narodne imovine. Zahtjev nasljednika Luke Novaka za obeštećenjem pokrenut je 1994. godine.¹⁰⁸ Oko 2009. hotel i restauracija prestaju raditi. Nakon stanke od nekoliko godina i zadnje obnove zgrade, hotel ponovno radi. Zgrada se vodi kao kulturno dobro Varaždina.¹⁰⁹

ZAKLJUČAK

Prvi vlasnik gostionice kupio je posjed 1813. i nazvao gostionicu "Zum wilden Mann". Kako je na cimeru napisana godina 1816. smatram da je to prvi pisani spomen gostionice. Vlasnici i zakupnici posjeda, gostionice, svratišta i napokon hotela u razdoblju 1813. – 1945. godine bili su kako slijedi:

1813.-1830. Josephus Stemler, vlasnik

1830.-1833. Teresa udova Stemler, vlasnica

1833.-1854. Alberthus i Anna Zagursky, vlasnici

1854.-1880. Ana udova Zagursky i djeca, vlasnici

1866.-1880. Franz Pichler, zakupnik

1880.-1884. Ivan Makeš, vlasnik

1884.-1889. Marija Rieder, udova Makeš udova Vajdić, vlasnica (Mirko Vajdić, gostioničar)

1889.-1904. Ladislav i Julijana Hajas, vlasnici

1904.-1908. Julijana udova Hajas i djeca, vlasnici

1904.-1908. Eduard Bekej, zakupnik

1907.-1909. Ivan Herzeg, zakupnik kavane

1908.-1912. Sigmund Weiss, vlasnik

1909.-1912. Adolf Droth, zakupnik

1912.-1945. Luka Novak, vlasnik

Na kraju treba navesti da vlasnici i zakupci svratišta i gostionice, poslije hotela, u razdoblju od 1816. do 1945. godine, iako većina građani Varaždina, uglavnom ni-

---

¹⁰⁷ Josip Novak, Povijesni Grand hoteli Luke i Ernesta Novaka nestali u konfiskaciji i pod kišom avionskih bombi, 7Plus Regionalni tjednik, <https://regionalni.com/povijesni-grand-hoteli-luke-i-ernesta-novaka-nestali-u-konfiskaciji-i-pod-kisom-avionskih-bombi/> (listopad 2023.).

¹⁰⁸ Zemljišnoknjižni odjel Varaždin, Povijesni izvadak 1854.-1994., Gruntovni uložak 97.

¹⁰⁹ RH Ministarstvo pravosuđa Državna geodetska uprava, [http://pia.uredjenazemlja.hr/public/cadastreparcel.jsp?publicCadastreParcel=true,Katastarski_ured_Varaždin,Katastarska_općina_Varaždin,katastarska_čestica_1465/1_\(kolovoz_2015\).](http://pia.uredjenazemlja.hr/public/cadastreparcel.jsp?publicCadastreParcel=true,Katastarski_ured_Varaždin,Katastarska_općina_Varaždin,katastarska_čestica_1465/1_(kolovoz_2015).)

su bili podrijetlom Hrvati, uključujući i Luku Novaka.¹¹⁰ Kroz dvjestogodišnju povijest gostionica je najdulje bila u posjedu obitelji Zagursky (1833.-1880.), iako je od 1866. do prodaje Ivanu Makešu 1880. bila u zakupu. Osim toga treba istaknuti da zgradu hotela na uglu Kukuljevićeve i Šenoine ulice (uglovnice) nije sagradio Luka Novak 1912. nego Ladislav Hajas 1892. godine, a Luka Novak je 1912. dao izvesti pregradnje, srušio prizemni dio u Šenoinoj ulici i sazidao u produžetku uglovnice zgradu na kat iste visine kao i uglovnica, te temeljito preuredio i modernizirao unutrašnjost hotela (slika 20). Danas, 2023. hotel radi, kao i kavana, ali restauracije više nema.

LITERATURA

- 1/ Ladislaus EBNER, *Historisch statistisch topografische Beschreibung der königlichen Freystadt Varasdin*, Johann Sangilla, Varasdin 1827.
- 2/ Krešimir FILIĆ, *Spomenica Društva zanatlija Varaždin 1904.-1954., o 50-godišnjici Zanatlijskog i pomoćničkog društva u Varaždinu*, Narodna tiskara, Varaždin 1954.
- 3/ Rudolf HORVAT, *Povijest grada Varaždina*, HAZU-Zavod za znanstveni rad Varaždin i Grad Varaždin, Varaždin 1993.
- 4/ Julije JANKOVIĆ, Mijo VUKOVIĆ, *Povijest prvog hrvatskog dobrovoljnog vatrogasnog zbora u Varaždinu od početka do 1. siječnja 1925. godine*, u: *Zbornik hrvatskog vatrogastva, Prvi hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor u Varaždinu kolijevka hrvatskog vatrogastva 1864. – 1994.*, DVD Prvi hrvatski dobrovoljni vatrogasni zbor u Varaždinu i Hrvatska vatrogasna zajednica, Varaždin 1994.
- 5/ Eduard KUŠEN, *“Varaždinski turizam do Drugog svjetskog rata”*, *Zbornik 800 godina slobodnog kraljevskog grada varaždina 1209.-2009.*, (urednici Miroslav Šicel i Slobodan Kaštela), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti Zavod za znanstveni rad HAZU Varaždin, Grad Varaždin i Varaždinska županija, Varaždin 2009., str.489-497.
- 6/ Ivy LENTIĆ KUGLI, *Zgrade varaždinske povijesne jezgre*, Naklada Ljevak, Zagreb 2001.
- 7/ Ivy LENTIĆ KUGLI, *“Svratište i gostionica “K divljem čovjeku”*, u: *Prilog istraživanju varaždinskih svratišta, gostionica i kavana u 18. i u prvoj polovini 19. stoljeća*, *Godišnjak gradskog muzeja u Varaždinu*, Varaždin 1975., broj 5, str. 53-65.
- 8/ Marija MIRKOVIĆ, *“O spajanju unutarne varoši i gradskih predgrađa u Varaždinu”*, u: *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, Varaždin 1962.–1963., broj 2–3, str. 42-66.

¹⁰⁷ *Naše pravice*, Varaždin, broj 7 od 13. veljače 1913., str. 3.

- 9/ Franjo RUŽA, "Gospodarstvo Varaždina koncem 19. i početkom 20. stoljeća", *Journal of Information and Organizational Sciences* **17**(1993)241-250.
- 10/ Mirela SLUKAN ALTIĆ, *Povijesni atlas gradova*, V. svezak, "Varaždin", Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Državni arhiv Varaždin, Varaždin 2009.
- 11/ Spomenka TEŽAK, "Varaždinsko muzealno društvo i Franjo Košćec", u: *Franjo Košćec i njegovo djelo 1882.-1968.*, *Zbornik radova sa znanstvenog skupa*, HAZU Zavod za znanstveni rad u Varaždinu, Gradski muzej Varaždin, Gimnazija Varaždin, Hrvatsko entomološko društvo, Varaždin 2008., str 71-86.

ZAHVALA

Sa željom da se povijest gostionice, svratišta i hotela "Zum wilden Mann" otme zaboravu ovaj rad posvećujem Ladislavu i Julijani Hajas. Ovom prilikom želim zahvaliti suradnicima Državnoga arhiva Varaždina, Gradskoga muzeja Varaždina, Gradske knjižnice "Metel Ožegović" u Varaždinu, Gruntovnice u Varaždinu i Muzeja Grada Zagreba na pomoći u mojim istraživanjima. Zahvaljujem posebno Spomenki Težak, muzejskoj savjetnici Gradskoga muzeja Varaždin na trudu i susretljivosti, a Branki Hofer iz Državnoga arhiva u Varaždinu hvala na trudu u potrazi za nacrtima i građevinskim dozvolama Ladislava Hajasa i Luke Novaka. Posebno hvala Kruni Sudecu iz Državnoga arhiva u Varaždinu na svekolikoj pomoći, a posebno kod pripreme slika.

SUMMARY

TWO HUNDRED YEARS SINCE THE NAME OF VARAŽDIN INN AND LODGING "ZUM WILDEN MANN" OR "K' DIVLJEM ČOVJEKU" WAS FIRST MENTIONED

The history of inns and innkeeping in Varaždin reaches far back into the history of the city. On the other hand, for a great many years the city of Varaždin have had only one true hotel and that was built in 1892. The hotel continued the legacy, location and tradition of the "Zum Wilden Man" (K' divljem čovjeku) Inn that existed in the same place and cadastral lot since 1816. During the 20th century, Hotel changed names repeatedly but remained in the same location, and with a short interruption was continuously open for business. During 200 years long turbulent history of inn and lodging, later hotel, 15 different innkeepers, landlords, and tenants owned or managed the location. Zagursky family as the longest continuous owners managed the location for almost 50 years.

Key Words: Inn; Innkeeping and Hotel "Zum Wilden Mann" in Varaždin; 200 Years Long History; Owners and Tenants.